

PRIMJERI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U SUVREMENOM NARODOPISU U DUGOBABAMA

Pisac, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:131972>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)



**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

**PRIMJERI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U
SUVREMENOM NARODOPISU U DUGOBABAMA**

MATEA PISAC

SPLIT, 2021.

Odsjek za Hrvatski jezik i književnost

Hrvatski jezik i književnost

Hrvatska usmena književnost

**PRIMJERI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U SUVREMENOM
NARODOPISU U DUGOBABAMA**

**Studentica
Matea Pisac**

**Mentor:
prof. dr. sc. Marko Dragić**

Split, 2021. godine

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Crkveno-pučka baština.....	5
2.1. Badnjak.....	5
2.2. Božić.....	6
2.3. Sveti Stjepan Prvomučenik.....	7
2.4. Sveti Ivan evanđelist.....	8
2.5. Nevina dječica.....	8
2.6. Silvestrovo.....	8
2.7. Sveta Tri kralja.....	9
2.8. Cvjetnica.....	10
2.9. Veliki četvrtak.....	10
2.10. Veliki Petak.....	11
2.11. Velika subota.....	11
2.12. Uskrs.....	12
2.13. Srce Isusovo.....	12
2.14. Sveti Ante.....	13
2.15. Sveti Ivan.....	14
3. Pričanja iz života.....	14
4. Nekadašnji život.....	17
4.1. Svinjokolja.....	17
4.2. Žetva.....	18
4.3. Velika suša.....	18
4.4. Klanje janjaca i ovaca.....	19
4.5. Vršidba pšenice.....	19
4.6. Šišanje ovaca.....	20
4.7. Pečenje janjaca.....	21
4.8. Životinje i prehrana.....	21
4.9. Gradnja kuća.....	24
4.10. Priprema kruha.....	25
4.11. Pranje odjeće.....	25
4.12. Sijela i upoznavanja mladića i djevojki.....	25
4.13. Pjesme mladića i djevojaka.....	27
4.14. Bušenje ušiju.....	30
4.15. Odjeća i oblačenje.....	30
5. Zaključak.....	31

Izvori.....	32
Vlastiti terenski zapisi.....	32
Popis kazivača.....	32
Literatura.....	32
Sažetak.....	35
EXAMPLES OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN CONTEMPORARY ETHNOGRAPHY IN DUGOBABE	36

1. Uvod

Crkveno-pučka baština prenosi se od najstarijih vremena i proučava širom svijeta. Također ima presudnu ulogu u stvaranju identiteta svakog mjesta, a na taj je način značajna i za stvaranje identiteta mjesta Dugobabe.¹

„Opći je trend u svijetu proučavanje nematerijalne kulturne baštine (usmene predaje, običaja, obreda, tradicijskih obrta), koja je prema UNESCO-voj Konvenciji iz 2003. godine ključni segment prepoznavanja i definiranja kulturnih identiteta koji su osobito ugroženi.“²

Dugobabe su smještene u Dalmatinskoj zagori, a danas to selo broji svega stotinjak ljudi, ali običaji i tradicija sačuvani su sve do današnjih dana. Poznate su po brojnom kršu, obilju stijena i bunara.

Za ovaj su kraj karakteristične i ojkavice koje su bile pjevane dok su se čuvale ovce ili tijekom derneka i fešti, kako u Dugobabama, tako i u okolnim selima. Dugobabe su također poznate i po uzgoju životinja koje su bile karakteristične za cijeli ovaj kraj. To su bile ovce, magarad, krave, svinje. Život je bio praćen teškim radom, a ljudi su od jutra pa sve do mraka brinuli o djeci, životinjama i kućanstvu.

Crkveno-pučka baština Dugobaba jako je dobro sačuvana i njeguje se iz generacije u generaciju. Običaji i tradicija, koja je poznata dugi niz godina, sastavni su dio ovoga mjesta koje njegovi stanovnici nastoje očuvati i održati živima. Mnogi su običaji sačuvani i nastoje se što više upotrebljavati, ali ipak postoje i običaji koji polako izumiru i postaju zaboravljeni.

Ponajviše su sačuvani običaji koji se tiču crkveno-pučke baštine, dok su običaji vezani uz poljoprivredu i životinje sve manje u upotrebi jer se stanovništvo sve više udaljilo od takvog načina života.

¹ Marko Dragić, *Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu*, Godišnjak Titius: godišnjak za interdisciplinarna proučavanja porječja Krke 3., Split, 2010., str. 124.

² Isto, str. 123.

2. Crkveno-pučka baština

2.1. Badnjak

Badnji se dan slavi 24. prosinca, a karakterizira ga post i iščekivanje rođenja Isusa Krista, Božić. „Badnjak se može podijeliti na Badnje jutro, Badnji dan i Badnju noć.“³

„Badnja noć najbajkovitija je u godini, a karakteriziraju je: unošenje badnjaka, posipanje žitom badnjaka i onoga koji ga unosi, slama, svijeće, molitva, večera, bor, jaslice, čekanje polnoćke, zdravice, čestitarski ophodi (...)“⁴

Badnje jutro i Badnji dan u Dugobabama prolaze kroz pripremu raznoraznih kolača i ostalih slastica. Za ručak se obično jede bakalar, a cijeli je dan prožet postom i molitvom. Za vrijeme ručka, na Badnji dan, pali se svijeća. „Božićnim se svijećama posvećuje magična moć.“⁵

Posebno je značajna Badnja večer, a koja se u Dugobabama očituje kroz paljenje drva badnjaka i zajedničku molitvu. Vatra simbolizira „pobjedu svjetla nad tamom.“⁶ Drvo hrasta koristi se uvijek kao badnjak. Osoba koja unosi badnjake govori: „Na dobro van došla Badnja večer“, a ostali u prostoriji izgovaraju: „I s tobom zajedno“. U Dugobabama je običaj da se unose dva drva badnjaka, a također i da mlađe muške osobe iz obitelji to naprave. Nakon ovoga čina, obitelji idu na Polnoćku i dočekuju blagdan Božića.

Na Badnjak se također kiti Božićno drvce ili bor. Božićno se drvce nekada kitilo orasima, jabukama, bombonima, smokvama, lješnjacima.⁷ Prije se sjekao bor ili smreka, dok se danas sve češće upotrebljava kupljeno drvce. Drvce se ukrašava raznim kuglicama, a ispod drvca stavljaju se jaslice koje predstavljaju prikaz Kristova rođenja.⁸

Dan prije Badnje večeri već bi se počeli spremati kolači. Na Badnju večer kuva bi se bakalar. U dimnu kužinu prid mrak naložila bi se vatra, stavili bi se badnjaci i posula

³ Marko Dragić, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 229.-230.

⁴ Isto, str. 229.

⁵ Isto, str. 238.

⁶ Marko Dragić, *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, str. 85.

⁷ Marko Dragić, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, Croatica et Slavica Iadertina 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2010., str. 249.

⁸ Isto, str. 251.

slama. Uvijek bi mlađi iz kuće unosili po dva badnjaka. Kad bi pa mrak, svaka obitelj bi molila za žive i mrtve. Kad bi se završilo s molitvom, išlo bi se od kuće do kuće. U koju bi se kuću ušlo reklo bi se: „Dobrodošla Badnja večer!“, oni bi odgovorili „I s vama zajedno!“. To bi tako išlo od kuće do kuće do 11 sati. U 11 sati bi se već počeli spremati za Ponoćku. Kad bi se krenilo, svaki komšiluk bi imao nekoga ko bi bacija delemit da se čuje da su krenili na Ponoćku. Kad bi došli ispred crkve, badnjaci i već bili naloženi i tu bi se ljudi zadržali desetak minuta. Poslije mise bi se čestitalo. Kad bi ljudi došli s Ponoćke, više nebi bilo posta, neki bi već krenili ist, pivat i pit, koliko bi ko mogao izdržati u noći.⁹

2.2. Božić

Božić je dan kada se obilježava rođenje Isusa Krista, a Katolička ga crkva slavi 25. prosinca. Osim toga, Božić označava početak nove godine.¹⁰ „Hrvati su od samoga početka kršćanskoga života Božić prihvatili kao najveseliji i u mnogočemu najprihvaćeniji kršćanski blagdan.“¹¹

Božićno vrijeme obuhvaća blagdane: „Božić, Sveti Stjepan, Nevina dječica, Silvestrovo, Nova godina i Sveta Tri kralja.“¹²

Stanovnici Dugobaba nakon Polnoćke čestitaju rodbini i znancima Božić te se slavi do kasno u noć, jede, pije i pjeva. Prema svim postojećim običajima, Božić je u Dugobabama najveseliji od svih blagdana. Nakon Polnoćke prekida se post koji traje tijekom cijelog Badnjeg dana. „Božićni stol za razliku od badnjeg predstavlja obilje. Prepun je božićnih peciva i pečenki.“¹³

O Božićima su ljudi išli od kuće do kuće pivajući i pijani čestitaju Sveto porođenje. I tu bi tako bila igra i pisma sve do zore¹⁴

Božićno jutro započinje odlaskom na misu. Zatim slijedi obiteljski ručak. Prije blagovanja hrane, obitelj moli za zdravlje i za svoje bližnje koji su preminuli. Za vrijeme jela, cijelo vrijeme gori Božićna svijeća, a zatim se nakon ručka gasi borovom grančicom, ili se

⁹ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

¹⁰ Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 5.

¹¹ Isto, str. 6.

¹² Marko Dragić, Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. 14/1 No. 14., 2018., str. 214.

¹³ Braica, Silvio, *Božićni običaji*. Ethnologica Dalmatica, Split, 2004., str. 4.

¹⁴ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Jaka Pisac (rođ. Sikirica), rođ. 1942. godine.

drška žlice umoči u vino i polije po plamenu. Ostatak se dana svi u selu međusobno družu, a običaj je ići od kuće do kuće, čestitati i veseliti se.

Svijećé se pale „za vrijeme badnje večeri te za vrijeme ručka na Božić i Novu godinu, a ponegdje i na Staru godinu i Sveta Tri kralja.“¹⁵

Ujutro se ide na misu. Posli je zajednički ručak. On uvijek mora bit najbolji i najobilatiji. Kad se moli, moli se za zdravlje, za mrtve. Za vrime ručka gori svića, a gasi se borovom grančicom ili se ručica žlice umoči u vino i tako kane na plamen. Moli se sve dok gori svića. Popodne se ide od kuće do kuće i koga se nije vidilo na misi, čestita mu se Božić.¹⁶

Božićni blagdani završavaju blagdanom Sveta Tri kralja. Tada se skidaju ukrasi s drvca, a također se odvija blagoslov kuća i životinja. Na ovaj se blagdan također nose sol i voda na blagoslov u crkvu.

2.3. Sveti Stjepan Prvomučenic

Sveti Stjepan prvomučenik ima blagdan 26. prosinca, a spomendan 3. kolovoza. Rođen je početkom 1. stoljeća u Jeruzalemu, a 36. je godine podnio prvo mučeništvo za Isusa Krista te se zbog toga naziva prvomučenikom.¹⁷

Brojni su ga lažno optužili da je govorio protiv Mojsija i protiv Boga, a na koncu ga je svjetina kamenovala. Njegova je mučenička smrt bila prvi svjedok vjere u Isusa Krista.¹⁸

Poznate se brojne legende o čudesima koja je sveti Stjepan činio. Legenda tako kaže da je „cvijećé uzeto s oltara svetog Stjepana bilo položeno na oči slijepé žene koja je progledala.“¹⁹

Sveti se Stjepan u Dugobabama nastavlja u Božićnom duhu. Ne postoji nikakav poseban običaj za taj dan, ali se zato uvijek išlo Stipanima čestitati imendan, a oni su uzvraćali čašćenjem svojih posjetioca.

To je drugi dan Božića. Nastavlja se u Božićnom raspoloženju. Stipanima bi se čestita imendan, a oni bi uzvraćali čašćenjen.²⁰

¹⁵ Dragić, Marko, *Svijećá u kulturnoj baštini Hrvata*. Crkva u svijetu, Vol. 45 No. 4, 2010., str. 467.

¹⁶ Zapisala sam 2021. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

¹⁷ Marko Dragić, *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, 2020., str. 37.-39.

¹⁸ Isto, str. 38.

¹⁹ Isto, str. 44.

²⁰ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

2.4. Sveti Ivan evanđelist

Sveti Ivan evanđelist obilježava se 27. prosinca i također pripada Božićnom razdoblju. Običaj je da se ide kod obitelji koja u kući ima nekog Ivana, a on zauzvrat časti svoje posjetitelje.

„Tada se vrši blagoslov vina u crkvama. Iznosi se božićna slama, stavlja na voćke i pali se koleda. Na taj dan bi se kuća pomela što se nije smjelo raditi na sam Božić ili Stipandan.“²¹

2.5. Nevina dječica

Treći dan Božićnih blagdana nosi naziv Nevina dječica. Crkva nevinu dječicu slavi kao mučenike koji su u raj. Od 10. stoljeća spomendan Nevine dječice blagdan je ministranata, subđakona i učenika. To je dan kada Herod Askalonit dao pobiti svu dječicu od dvije godine do jednoga dana života misleći da će tako pogubiti Isusa Krista.²²

U Dugobabama spomendan se naziva Mladinci. Ovaj je dan bogat jedinstven običajima, a jedan je od njih šibanje djece po tabanima dok djeca spavaju. Nakon toga, djecu se darivalo orasima, kolačima, bademima i ostalim slasticama.²³

*Dica su se veselila Mladincin zato šta su lipo išli od kuće do kuće pa im se davalo jabuka, oraja, bajama.*²⁴

2.6. Silvestrovo

Silvestrovo se obilježava 31. prosinca i ujedno je posljednji dan kalendarske godine. Sveti je Silvestar bio 33. papa, a 313. je godine krstio rimskoga cara Konstatina 1. Velikog.²⁵

Za svetog se Silvestra navodi sljedeće: „Bio je toliko milostiv da su ga svi kršćani voljeli, jer je bio kao anđeo cijelim tijelom, svet u poslu, dobar savjetnik, strpljiv i darežljiv i

²¹ Marko Dragić, Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti, Filozofski fakultet, Sveučilišta u Splitu, 2008, str. 147.

²² Marko Dragić, Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. Ethnologica Dalmatica 28. Split, 2021., 51-52.

²³ Marko Dragić, *Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja*, Croatica et Slavica Iadertina, Vol. 14/1 No. 14., 2018., str. 214.-215.

²⁴ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Taraš), rođ. 1942. godine.

²⁵ Marko Dragić, *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015, str. 303.

čvrsto utemeljen u vjeri. Imao je popis svih udovica i siročadi kojima je pomagao. Postio je sve petke i subote.²⁶

Sveti se Silvestar na slikama prikazuje u papinskoj odjeći, ali i s biskupskim štapom i knjigom u rukama.²⁷

Ovaj blagdan predstavlja zadnji dan godine, a samim je time na taj dan bitno zahvaliti Bogu na svemu dobrom koje je prethodna godina donijela.

Od druge polovice 20. stoljeća, na ovaj se dan obilježava doček Nove godine. Nekada su se dočeci odvijali uz vatru na kominu i u društvu obitelji, kumova i rodbine, a u zadnje su vrijeme sve popularniji dočeci na gradskim trgovima i ostalim javnim mjestima. Na taj se način iščekuje Nova godina, slavi se, veseli i pije.²⁸

2.7. Sveta Tri kralja

Sveta Tri Kralja obilježavaju se 6. siječnja, a taj se blagdan naziva još i Bogojavljenje i Vodokršće. Tri su kralja, odnosno mudraca, prozvani Gašpar, Melkior i Baltazar. Oni su na nebu uočili zvijezdu i odlučili doći do novorođenog kralja, Isusa, i pokloniti mu se. Sva su trojica krenuli na konjima iz različitih smjerova, a kao darove donijeli su mu tamjan, zlato i smirnu.²⁹

Ovaj blagdan ujedno predstavlja i kraj Božićnih blagdana. Poznati su i brojni vjerski obredi koji se vezuju za navedeni blagdan, a to su: blagoslov vode, škropljenje blagoslovljenom vodom i blagoslov kuća.

Blagoslovljena se voda posvećuje u crkvi. Škropljenje predstavlja obred u kojem svećenik „škropilom blagoslivlja osobe, domove, životinje i štale.“³⁰ Blagoslov se kuća u Dugobabama obavlja prije Sveta Tri kralja, odnosno par dana nakon blagdana Božića.

*Tada je misa. Skida se bor i Božićni ukrasi. Završava Božićno razdoblje.*³¹

²⁶ Isto, str. 305.

²⁷ Isto, str. 303.-323.

²⁸ Isto, str. 306.

²⁹ Marko Dragić, *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2007., str. 96.-98.

³⁰ Isto, str. 99.

³¹ Zapisala sam 2021. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Taraš), rođ. 1942. god.

2.8. Cvjetnica

Cvjetnica predstavlja kršćansku svetkovinu, ali ujedno i uvod u Veliki tjedan. Slavi se jednu nedjelju prije Uskrsa, a još se naziva i Nedjelja Muke Gospodnje.

Na ovaj se dan „slavi Isusov mesijanski ulazak u Jeruzalem u dane prije Pashe, opisan u sva četiri evanđelja.“³²

Za Cvjetnicu, odnosno Cvitnicu, kako se u Dugobabama naziva, karakteristično je umivanje u cvjetnoj vodi. U posudu se stavlja blagoslovljena voda i pola čaše obične vode te ljubičice. Posuda se s vodom tijekom noći ostavljala van jer se vjerovalo da će doći anđeli i umiti se u toj vodi. Ujutro je bio običaj da se svi ukućani umiju tom vodom, a kasnije se voda davala životinjama ili zalijevala u zemlju.

*Brale su se ljubičice i običaj je bio da se u čikaru meti sveta voda i po čaše vode. U to se stave ljubičice i ostave vanka tijekom noći jer bi anđeli došli i umivali se u toj vodi. Ujutro se tom vodom umivaju ukućani. Ta se voda davala blagu ili zalila u zemlju. Nakon blagoslova maslinovih grančica, one se stavljaju po svojoj zemlji i po kućama da Bog čuva od nevrimenta, krupe i suše. Te su se grančice stavljale i u aute i sve posjede koje neko ima.*³³

Na ovaj su se dan u crkvi blagoslivljale maslinove grančice. To vežemo s događajem u kojem je narod čekao dolazak Isusa Krista i mahaio mu maslinovim i palminim granama.³⁴ Blagoslovljene se grančice obično stavljaju na kuće, štale, polja, vinograde, u aute i ostale posjede koje netko ima. Grančice su se također stavljale na okvire slika koje su prikazivale svetce, ali i na grobove bližnjih osoba.³⁵

2.9. Veliki četvrtak

Veliki je četvrtak posljednji dan korizme, ali i dan kada je Isus zadnji put blagovao sa svojim učenicima, dan posljednje večere. Te im je večeri ostavio tri dara, a to su: „euharistija,

³² Marko Dragić, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 156.

³³ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Taraš), rođ. 1942. godine.

³⁴ Marko Dragić, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 159.-162.

³⁵ Marko Dragić, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 159.-162.

svećenički poziv i treći koji se odnosio na ljubav prema bližnjima“.³⁶ Izuzev toga, na večeri je također najavio kako će ga jedan od njegovih učenika (Juda Iškariotski) izdati.³⁷ Ovaj dan ujedno predstavlja i početak muke Isusove.

Veliki Četvrtak, Veliki Petak i Velika Subota čine zajedno Sveto trodnevlje, a nakon njih slijedi najveći kršćanski blagdan, Uskrs.

2.10. Veliki Petak

Veliki je petak dan kada je Isuse bio mučen i umro prikovan na križu. Na ovaj dan nema misnog slavlja, a vlada strogi post i nemrs. Oltari su bez cvijeća i svijeća zbog velike muke i patnje koju je Isus podnio.³⁸

U Dugobabama je običaj da vjernici idu na muku, odnosno put križa, u Brštanovo. Tada se odvija procesija oko crkve, pjeva se Muka Isusova i Gospin plač te se ljubi križ.

Na Veliki Petak bi se iz Dugobaba i iz Niskoga išlo na muku nanoge u Brštanovo. Svećenik je govorio muku. Nije se pivalo nego se samo muka govorila i piva Gospin plač. U Brštanovu je išla procesija oko crkve. Kući se opet vraćalo nanoge... Za Veliki se petak pije crno vino.³⁹

2.11. Velika subota

Velika subota obilježava se dan prije Uskrsa. Toga dana nema euharistije, a vlada šutnja. Navečer se u crkvama odvija vazmeno bdijenje. Bdijenje započinje službom svjetla, dok u crkvi vlada mrak. Slijedi procesija te se svijeća unosi u crkvu. Zatim se pale sva svjetla u crkvi. Drugi dio vazmenog bdijenja čini Služba riječi u kojoj se čitaju tekstovi iz Svetoga pisma i pjevaju psalmi. Na koncu, bdijenje završava euharistijom.⁴⁰

U središtu Velike subote nalazi se „križ, ali bez Isusa raspetoga.“⁴¹

³⁶ Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., str. 74.

³⁷ Isto, str. 75.

³⁸ Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, Ethnologica Dalmatica, 26 (1). Split, 2019., str. 79.-81.

³⁹ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Taraš), rođ. 1942. godine.

⁴⁰ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet, Sveučilišta u Splitu, 2008, str. 169.-170.

⁴¹ Babić, Marko *Šutnja Velike subote*. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija 53 (1). Split, 2013. 80.-91.

Za ovaj se dan u misalu navodi slijedeće: „Na Veliku subotu Crkva ostaje uz grob Gospodinov razmatrajući njegovu muku i smrt i uzdržava se od misne žrtve. Oltar je go.“⁴²

*Nose se na blagoslov jaja ili kruv. Još se naziva i Bila Subota.*⁴³

2.12. Uskrs

Uskrs je najveći kršćanski blagdan, a njegova se veličina i važnost očituju u tome da je Isus svojom mukom i uskrsnućem spasio čovječanstvo i cijeli svijet. Uskrs se slavi „između 21. ožujka i 25. travnja.“⁴⁴

Ovaj blagdan u Dugobabama obiluje višegodišnjim običajima. Na misu se nosi raznorazna hrana koju svećenik blagoslivlja. To mogu biti jaja, sirnica ili nešto slično tome. Nakon svete mise, vjernici odlaze svojim kućama i doručkuju blagoslovljenu hranu. Uvijek se njegovao običaj da prvi obrok na Uskrs bude hrana koja je prethodno blagoslovljena. Nakon blagovanja blagoslovljene hrane, slijedi obiteljski ručak. Za vrijeme ručka svijeća stoji upaljena, a kasnije se gasi kruhom koji se prethodno umočio u vino.

Također se njegovao običaj da punica daruje svojega zeta jajima, a on nju bocom rakije. Nažalost, danas se taj običaj pomalo gubi i nije toliko u upotrebi.

*Misa je u Dugobabama. Prvi obrok na Uskrs mora biti blagoslovljena hrana, blagoslovljeno jaje, sirnica ili slično. Na blagoslov se nose jaja, sirnice. Običaj je da punica zeta daruje jajima nekoliko godina nakon braka. Peče mu fritule i uštipke. Zet nju daruje litrom rakije. Običaj je bia da se kruv umače u vino i tako se ugasi svijeća nakon ručka.*⁴⁵

2.13. Srce Isusovo

Srce Isusovo svetkovina je sela Dugobabe. Taj se dan posebno obilježava i slavi. Ova je svetkovina svake godine petkom, ali se u Dugobabama proslavlja nedjeljom. Taj dan nema misnih svećanih u Brštanovu i Niskom, a u Dugobabama se odvija posebno misno slavlje s

⁴² Isto, 80.

⁴³ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mirko Pisac, rođ. 1940. godine.

⁴⁴ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet, Sveučilišta u Splitu, 2007/08, str. 173.

⁴⁵ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Taraš), rođ. 1942. godine.

procesijom. Popodne dolaze razni gosti i rodbina, fešta se i časti janjetinom i ostalim poslasticama.

Srce Isusovo je svetkovina našeg sela. Ono je svake godine petkom i tada je misa, al se slavi u nedilju. Taj dan nema mise u Brštanovu i Niskom. U subotu se već kolju janjci tako da u nedilju bude sve spremno za peć. Ujutru se odma stavi ručak za kuvanje, lešo. Iza toga se ide na misu, a tamo je i procesija i ide se oko crkve tako da misa traje više od ure vrimenta. Iza mise se ide kući na ručak. Oko jedne ure se počinje janje peć tako da bude gotovo oko tri ipo, četiri sata. Tu se skupi rodbina i pozvani prijatelji. Ako je lip dan, nema kiše, onda se slavi ispid kuće pod odrinon ili pod koštelon, kako ko ima lad, a ako je kiša ljudi bi se zbili u kući pa nebi bia pravi ugođaj. Nebi se moglo prošetat. Feštalo bi se do kasno u noć, bilo bi pisme, a ako ima rodbine na dva mista ili više, onda bi oni za ručak išli kod jednog rođaka ili prijatelja, a za ručak kod drugoga. Kad bi fešta bilo kod nekih drugih, oni bi nas zvali i tako bi se sastajali na seoskin feštama.⁴⁶

2.14. Sveti Ante

Sveti Antun Padovanski rođen je u Lisabonu. Zaredio se i potom priključio redu svetog Frane Asiškog.⁴⁷

Zaštitnik je ribara, mornara, stoke, Portugala. Njemu se moli za pomoć kod neplodnosti i porođaja. Na slikama se često prikazuje s djetetom Isusa u naručju, ali i s cvijetom ljiljana i knjigom.⁴⁸

Obraćao je krivovjerce i činio razna čuda. Jedno od njegovih čuda tiče se nevremena za vrijeme njegova propovijedanja na gradskom trgu. Naime, bilo je veliko nevrijeme, a svetac je obećao narodu da se onima koji ostanu na trgu, usprkos nevremenu, neće ništa dogoditi. Ta se izjava obistinila i trg je bio potpuno suh, dok je grad, za razliku od njega, bio potpuno poplavljen.⁴⁹

Za Svetoga Antu bi se sa svojom obitelji išlo na Prugovo na feštu Svetoga Ante. Ujutro bi bila misa za dicu u 10 sati, a poslin mise bi se išlo na ručak ko je ima koga od rodbine u Prugovu. Poslin ručka bi se išlo crkvi, bila bi misa. Iza mise bi bia dernek. Ljudi bi

⁴⁶ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

⁴⁷ Marko Dragić, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, 2018., str. 37.-39.

⁴⁸ Isto, str. 40.

⁴⁹ Isto, str. 42.

*se skupili, pivali, pili i šetali cestom ispred crkve. Bilo bi šatora di se dicit prodaju igračke pa bi dica trčala da im se kupe igračke.*⁵⁰

2.15. Sveti Ivan

Sveti Ivan rođen je pola godine prije Isusa Krista. Krstio je Isusa 29. godine u Jordanu. Njegov je otac bio svećenik Zaharija, a majka Elizabeta koja je bila rodica Bogorodice Marije. Arkandeo Gabrijel navijestio je Zahariji rođenje sina. Sveti je Ivan još u dječjačkoj dobi otišao u pustinju i tu započeo astetski život.⁵¹

Njegov se blagdan obilježava 24. lipnja. Dan uoči blagdana, pali se svijetnjak. Svako je pleme, odnosno prezime, imalo svoj svijetnjak. Stariji su ljudi okrećali leđa vatri i nadali se kako će im to pomoći kod smanjenja bolova u tom području. Plemena su se ponekad znala prepirati oko toga čiji je svijetnjak bio veći i koji je duže vremena gorio. Običaj *paljenja svitnjaka*, jako je dobro očuvan i svi ga s nestrpljenjem očekuju.

*Na Svetoga Ivana svako je pleme (plemena su bila prezimena; Pisci su bili jedno pleme, a Zoke drugo pleme itd.) kupilo drva, grane, obrstine i slagalo na rpu. Pridvečer bi se svi skupili, zapalila bi se vatra. Stariji svit bi okrića leđa da će ih pristat bolit leđa i da će istrat reumu. Gledalo se okolo čiji je svitnjak veći i čekalo bi se tako dokle vatra skroz ne izgori. Kad bi vatra izgorila svak bi se vratia u svoju kuću. Ujutro kad bi se digli još bi tinjala ona drveća šta još nisu skroz izgorila. Bila bi rasprava i prepiranje čiji je svitnjak bia veći i duže gorio.*⁵²

3. Pričanja iz života

Pričanja iz života označuju „kratke i podrugljive predaje u kojima se ismijavaju stanovnici pojedinih krajeva i sela, pripadnici određenih društvenih slojeva i zanimanja. Isprepleću se novelama, anegdotama, šalama i vicevima.“⁵³ Pričanja iz života često sadrže i pričanja o „ubijanju staraca.“⁵⁴

⁵⁰ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

⁵¹ Marko Dragić; Helena Dragić, *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, Croatica et Slavica Iadertina 15 (1). Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2019., str. 275.-278.

⁵² Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

⁵³ Marko Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*, Filozofski fakultet, Sveučilišta u Splitu, 2008, str. 444.

⁵⁴ Isto, str. 444.

Prije su ljudi vjerovali u bića koja su, po njihovim navodima, „plašila“ ljude i činila kojekakva čuda. Takve se priče prenose s koljena na koljeno i djeluju nestvarno, ali stariji su ljudi i dalje uvjereni da su istinite.

Priča se da bi to tolko strašilo da bi ti se sve dlake na glavi digle od straja. To je bilo nešto strašno.⁵⁵

Jedna od priča pripovijeda kako su dva misteriozna gospodina svaku večer dolazila kod jednog od seljana, ali nitko ni sa kim nije progovarao.

Jedan iz sela bia je na stajan i čuva blago i uvečer kad se smrkni, sia bi i naložia vatru i k njemu su dolazila dva gospodina sa šeširima i niko s nikim nije govorila. Kad bi on oša leć, oni bi se digli i otišli. Onda su ga pitali: „Pa šta pričate kad sidite skupa?“, a on kaže: „Nit ja šta njima nit oni meni.“⁵⁶

Jedna od priča pripovijeda o čudnovatoj ženi čija je pojava uznemirila i uplašila dvoje seljana. Ona je bez glasa prošla pored njih i nastavila dalje šumom.

Moj pokojni otac i did išli su u trgovinu oko ponoći i kod jednog vrtla kraj njizi je prošla jedna ženska ka da je na njoj roba od cerade, a pokojni did viče: „Kuma Matija, kuma Matija, čekaj skupa ćemo, idemo i mi, moš snami do u Rožiče...“ Ali ona je produžila i nije ništa govorila i nije krenula putom za Rožiče nego je skrenila u jednu ogradu. I oni su pripovidali da ovakve strahote nisu vidili, da se to to rušilo okolo, da je to nenormalno bilo.⁵⁷

Mnogo se pozornosti u ovakvim pričanjima pridavalo konjima, a vjeruje se da je mnogo pojava koje su „plašile“ narod, dolazilo upravo na konjima.

Bože iz Rožića dolazia svaku večer na Vlake (dio Dugobaba) i kad bi iša kući dočekala ga je bila kočija su dva konja i kaže mu: „Bože sidi, povest ćemo te.“ Ali Bože nije smija, on bi se bidan prispa.⁵⁸

Narod je također prepričavao strahote koje je proživljavao prolazeći šumom prilikom puta u drugo selo ili grad.

⁵⁵ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Taraš), rođ. 1942. godine.

⁵⁶ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Taraš), rođ. 1942. godine.

⁵⁷ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁵⁸ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je Mirko Pisac, rođ. 1940. godine.

Prvošnji ljudi kad su išli na put, kad bi prvi pivci zapivali oni bi krenili i toliko ih je strašilo da im se prikazivalo kako vide ljude.⁵⁹

Najpoznatije mjesto na kojem se „straši“ ljude, bila je lokva Čavka. Ona se nalazi između Dugobaba i Brštanova, a većina ljudi sve do današnjih dana izbjegava prolaziti pored nje. Vjeruje se da je to mjesto jako opasno i preporuča se ne prolaziti tim putem sam i po mraku. Uz to se mjesto veže jako puno priča o „strašenjima“, a one su poznate gotovo svim stanovnicima.

Jedan je kod jedne lokve molija Zdravo Marijo, ali nije moga reć „Amen“. Toliki su prolazili i mučali, a jedan pijanac naiša i kad je on molija reka je „Amen“, a taj mu je čovik reka: „Spasija si dušu svoju i svoju.“ Pričali su ljudi stari isto kod te lokve, dva su čovika nastradala. Obrilo je šnjima cilu draču i kad su ih doveli kući oba su umrla.⁶⁰

Dok smo bili dica stari su nan pričali kod te Čavke, da se ugušilo u njoj 13 Matija i 13 Ivana. Sad jel to istina il nije mi neznamo.⁶¹

Također je poznato kako su se ljudi zbog praznovjerja bojali šetati po mraku, ali pogotovo blizu groblja.

Kad bi odzvonilo Zdravo Marijo, mora si ić u kuću. Po noći zviždukanja nema, ni čut. Ljudi su bili strašljivi po noći odat blizu groblja. Bili su praznovjerni, ajme. Bilo je za poludit, crna mačka odma misliš nesrića.⁶²

Postoje brojne anegdote i šale vezane za groblja, ali i razne strašne priče kojima se ljude dodatno zastrašivalo.

Ja znan da je meni ćaća priča kako se dvojica idu okladit ko je hrabriji i kaže ovaj prvi drugome: „Ajde evo da ću ja otić na groblje i zabost ću nož ka dokaz da san bija tamo.“ Kaže mu drugi: „Ma nećeš“, ovaj uzvrati: „Ma oću“ i tako se njizi dva prepirala oće li ovaj stvarno to napraviti. Ee, al ovi je oša, je da ga je bilo straj, al on kako je ima dugi mantil i kako se slega, zabi on nož u zemlju, al kroz mantil. Dum... I sad kad je on iša ća, nije se moga od mantila dignit, a on jadan umra od straja da su duhovi.⁶³

⁵⁹ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁶⁰ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁶¹ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁶² Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁶³ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

Lopovi ukrali orle nekome i prolazili kraj crkve i ušli u praznu grobnicu. Ušla su ona oba i sad ovi jedan je iša po nešto i kaže drugome: „Ti stoj tu, a ja iden po nešto.“ Ovaj šta je osta kaže: „Dok ga čekam iden malo poist.“ Onda on tuka, ija orle, a prolazija fratar ujutro, iša izmolit Zdravo Mariju. I kad se fratar vraća, čuja da nešto grize i viče: „Ajme mrtvi mrtvome grizu kosti.“ ... E, a ima i priča da je u Koruškome šamatorju čovik ubija konja. Neki konj je osta noćit vanka i lega je među grobnice, lega i leži, šta konju to ima veze. Taj se čovik s nekim putničkim kombijem dobacia do crkve i iša do u Kapetanoviće jer je on od tamo valjda bia. I prolazi on kraj crkve i vidi nešto bile boje i kaže: „Ma ko je da je, šta me briga koji je to duh.“ I uzme kamen i dum. I on se hvalia kako je on ubia duha na groblju. Oni sutra došli, a on je ubiti ubia konja i pogodia ga drito u glavu i tako ga ubija na šamatorju.⁶⁴

4. Nekadašnji život

4.1. Svinjokolja

Prije bi se uvik gledalo da bude subota tako da bude šta više ljudi slobodnih za pomoć. Nije bilo sajle za vatanje pa se sve vatalo ručno. Tribalo je bit najmanje petorica ljudi. Par dana prije bi se učupalo cmilje i vrisak da se more palit dlaka od svinje zato šta prije nije bio plamenika i samelja bi se domaći kukuruz za radit divenice. U subotu ujutru skupili bi se odma rano, pila bi se rakija i na stolu je uvik bilo keksa i uštipaka. Po kućan bi se uvik držalo po dva prasca, a onda bi se išlo četvorica držat prasca i izvuć ga iz svinjaka, a peti je nožon kla i drža teću za vatat krv i radit divenice. Kad bi zaklali kod jednog čovika onda bi se pribacili kod drugoga i tako od kuće do kuće. Kad bi se poklale svinje onda bi se svak vratija kući bikarit svoje svinje. Mora bi nać dva čovika za pomagat da mu okriće svinje dok mu slamon pali dlaku. Kad bi se opalila dlaka onda bi se s komina donilo vruće vode i onda bi se prasac pra, najbolje je išlo s komadon bloketa. Posli toga bi se bikarilo, ženske bi čistile drob, tanka criva su ostavljali za salame, a deblje za divenice. Meso bi se stavljalo komad po komad da se razladi. Sutradan bi se meso obrezivalo i stavljalo u sol. Nakon sedan dana bi se višalo

⁶⁴ Zapisala sam 2019. godine. Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ. 1970. godine.

*na dim, a pršuti i plečke bi se posolile i ostale da stoje u soli još četrnest dana. Nakon četrnest dana i one bi išle na dim.*⁶⁵

*Obično bi se klale prije 29.11. jer je tada bia praznik. Obično bi cili zaselak kla svinje taj dan. Išlo bi se po sistemu: zoron se ide u ovoga, izvuku se iz kočaka, sastanu se u njega pa se ide u idućega, a onda kako bi zakla velike ako bi kogod ima male onda bi cilo lito lozine, slatkovine maka i ranija te male. Isto su svinje i kozlac volile. Lipo vriću sasebon u šumu pa beri to svinjan, pa žiri, to im se isto znalo davat, a na žirin bi ih najviše utovija.*⁶⁶

4.2. Žetva

*Kada bi u sedmi misec došla žetva šenice i ječima, šenica bi se većinom kosom kosila i bilo je lako skupit u ručice. Došlo bi se sa dva konja i stavljalo u snope i gonilo na guvno. Ječim je bia manji pa se nije moga kosit koson nega se žea srpon. Kad bi se stavilo na guvno žito, vrlo bi se sa dva konja. Konji su bili svezani za stožinu koja se nalazi nasrid guvna kako bi se konji vrtili u krug, konop bi se mota oko stožine tako da bi svaki put mora okrenit konje na drugu stranu tako da se odmotaje konop oko stožine. Nakon dvadeset minuta vršaja uzele bi se vile pa bi se vilalo žito tako da zrno propada doli. Kad bi se izvilalo onda bi se opet pustili konji da opet vršu tako tri do četiri puta dok se ne izvrše žito skroz. Kad bi se izvrlo, lagano bi se vilan podizalo i odvajalo slamu od žita. Slama bi se odma uvaljivala u pojetu, a žito sa plivon zgrnulo na hrpu. Priko noći bi se pokrilo da nebi slučajno kiša pala. Sutradan bi se donila vijačica i gledalo bi se da lagano puše popodne vitar tako da bolje nosi plivu. Jedan bi vrtija ručkon vijačicu tako da puše zrak, jedan je uvaljiva unutra žito da se vije, a treći bi ispod vijačice kupia žito na hrpu da se ne razgrće.*⁶⁷

*Prvošnji ljudi u poljoprivredi su orali, sijali šenicu i kukuruz sa volovima pomoću rala. Bili su veseli i sritni neka su ili puru, krov i vodu.*⁶⁸

4.3. Velika suša

⁶⁵ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo pisac, rođ. 1967. godine.

⁶⁶ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ. 1970. godine.

⁶⁷ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

⁶⁸ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

Prije je svit najviše živio od blaga. Najviše je bilo sitnog zuba. Svako je pleme imalo svoje lokve i bunare. Kada bi došlo lito voda bi se čuvala di bi se blago pojilo, a stari svit bi uvijek priča i plašio da su tu vidili vukodlaka ili vile, a onda bi ispleli konju rep. Pričali bi da su mu to vile isplele. 1952. je bila ogromna suša. Prisušile su sve lokve i bunari pa je svak mora svoje blago gonit u Vrbu na izvore da blago ne bi pocrkalo od žeđi. Par dana iza toga je kiša pala, a svak je svoje blago vraća kući.⁶⁹

4.4. Klanje janjaca i ovaca

Kad bi se radili vršaji ili kad bi bila veća rađa zaklalo bi se janje. Ono šta se odma ne izde, stavilo bi se u čatrnju iznad da se meso ne pokvari i da je ladnije jer nije bilo frižidera. Kad bi zaladilo, stare bi se i jalove ovce na jesen klale. Stavljale bi se u sol i sušile za koštradinu.⁷⁰

4.5. Vršidba pšenice

Konji gaze stabljike i pšenicu i kad dobro izgazaju drvenim se vijama privrće slama. Onda ponovno uvodimo konje da opet izgazaju. To bi trajalo cili dan. U ladu bi se sidilo i pilo iz bukare. Kad bi se sve izgazalo doli bi bilo žito, a gori slama i slama se podigne vilan i izbacila van guvna. Žito bi se kupilo grabljama. Kad bi se izbacila slama ostalo bi ito u brkovima šenice. Guramo šenicu na sredinu i onda imaš vijačice. To je jedna naprava drvena, sve je bilo od drveta. Znači imaš dva kola ko na bicikli, jedan manji jedan veći i na ovome manjeme ti je ručka ko na mlinu za meso. I na zupčanik ideš veliko kolo pa malo kolo, al ti je to pričvršćeno tako da imaš više nivoa sita, po tri, četiri sita. Šenicu ubacuješ odozgo na livak i kroz sito propada. Kako ubacuješ ide na šire sito pa na niže pa drlj. Onda sa jedne strane izlazi ljuj i sva šporkica, a sa druge strane ispada zrno. Onda bi se mater popela na bančić i to gori izravnala da bolje ide, a kako to rastraješ i kako je to prašina ona sitna i kako bude zemlje i svega, onda ono puši i sve u te. I onda kad izađe ta cila šenica, onda lipo prstima malo po njoj, ki i svako dite ha-ha. E, al još ima jedna lipša stvar: Kad to sijeno koje si izbacija, od stapke šenice, znači šenica je doli, gori je stapka i ona je sad sasičena od konja i to se zove slama. I onda tu slamu ubacivaš u pojetu i onda sve to moraš ubacit u tu pojetu, a onda

⁶⁹ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

⁷⁰ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazao mi je Mijo Pisac, rođ. 1967. godine.

kad je napuniš gori imaš one grede. Napuniš je skroz do grede i onda se popenješ na gredu i skačeš. Ih nije bilo većeg gušta. To ti je ko da skačeš sa kauča, a doli su ti na podu oni jastuci lipi i tako utoneš u to. Ajme majko to je nama dicit bia najveći gušt. E onda bi tu šenicu vako dalje obrađivali. Meni je ćaća ima i onu drvenu neku ka kašiku, ona žlica od drveta. I onda s tim podiži i u vriće. Dalje svaku vriću na se i nosi u staru kužinu. U staroj smo kužini imali jedan ormar. On je zatvoren al imaš gori ka dva prozora koja možeš skinit da tu šenicu možeš unutra skladištit. To ti se nije zva ormar nego ambar. Znači na leđima doneseš vriću i usuješ u taj ambar. Kad sve napuniš, cili ambar do vrha, zatvoriš ga drvenim policama i to se tako tu čuva i tokom cile zime hraniš blago, a moš ga odnit i u mlinicu i napraviti brašno... Slamu su najviše ili konji i magarci, krave ti ne vole slamu. Količina šenice se miri na varčak. Varčak je bia mira za količinu žita. Znači sve ti se brojilo u varčacima, koliko varčaka šenice, kukuruza i tako dalje.⁷¹

4.6. Šišanje ovaca

Ovca bi se ošišala, a ovcu bi nastoja ošišati tako da ne prikineš pramen pa ga vučeš, ne, nego šišaš je i samo lagano gurkaš da ostane ubiti kad ošišaš ka plašt. Ona se tako i prala i prala se na bunarima, nije se prala kući, ko je da čatrnje. Nego bi je znaš tamo točaj u onu kamenicu i digni je i onda je suši po drači okolo. Kad bi se osušila, onda je donesi kući i tu si ima drvenu ploču koja je pola bila prazna, a druga polovica ti je imala žičane zupce. Ima si gori ka drvenu kvadratnu dasku s ručkom i staviš pramen vune na to doli i onda gornjon potežeš. Tako je lipo raščješljaš i slažeš te pramenove jedan na drugi. E onda si mora imat kudilju i vreteno. Kudilja je stala ka pinjur, drvena. Gori stavi grumen vune, sveži ga nečin i onda zamotaj malo pa kako smotaš dobiješ nit. Te izvučene gargaše potežeš, lagano podigneš sa tih zubaca i smotaš lagano da može ti stat to na kudilju. Ja san to radila jedan put i onda napraviti nit i posli kad dobiješ tu nit u klupku onda ti je to samo ka povezano, al nije čvrsto, nije umotano skroz. E onda je to bilo pripređanje. Onda vreteno, klupko, staviš ga na vreteno i zavežeš i onda vrti da ga skroz uvrneš da bude baš čvrsto. Nemože se to onda prikinit rukon, Bože sačuvaj. Od toga bi se plele terluke i džemperi, a od niti bi se pravili sukanci. Sukanci su se radili za krevete, ubiti odnosno za pokrivat se i to je bilo teško ko vrag. Plela se i užad

⁷¹ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ. 1970. godine.

za drva, za na magare. Onda bi pleja pletenicu od njih. Znači svučoš tih niti, svežeš negdi tamo za nešto. Obično bi se plelo na kominu pa onda za neku brokvu. Onda kad ga upredeš čoviče, ko će više s njim. To se radilo navečer jer u danu su ti žene, magare, kosir, drva, išlo se po travu i imalo se posla nije se moglo to po danu stić.⁷²

4.7. Pečenje janjaca

Za fešte su se obavezno pekli janjci samo su se pekli na način da dvoj ljudi cilo vrime vrti janje, malo se dikod zaminu. Malo ovi malo oni, sidneš i vrti, vrti, vrti. Tako tri, četiri ure peci. Ujutro oko devet sati počni vrtiti da bi on bia gotov do dvi ure da bi gosti imali šta ist. Loži žeru, podbacivaj lopaton. I to bi bilo za ručak: juha, pečena janjetina i za večeru bi meni mama obavezno od janjeta criva očistila i napravila šišu, a to su ti tripice. Ništa se nije bacalo ni bila đigarica, ni crna đigarica, ni bubrizi, ni mozak, ništa. Kad bi se kožu skinilo išlo bi se nać mladica, ka ono tanjih grana i kad se skinu obrazina onda je rastegni. Kože su se sušile i služile su ko tapeti. A sad kad ošišaš ovcu nemaš di sa kožom nego je moraš spalit.⁷³

4.8. Životinje i prehrana

Liti bi ima janjčiće, ovce i držiš ih priko lita u pritorku. Pritorak je ograđeni dio isprid pojete di su ležale. Tu bi obično bilo drvo pa su ležale u ladovini. Al pošto je bila vuna na njima bilo im je vruće i tribaš ih šišat. Kad ih ošišaš njima bude super. Bilo bi gnoja ispod njih i to si sve čistija gorčicon da im bude ugodnije ležat. Gorčica je bila trava koja se vezala u snopić. Svežeš stapke, staviš je pod dva kamena i onda kad se ona spreša lipo je oblikuješ i dobiješ metlu. I onda tu prpu meti ispod nje i skupiš na jednu rpu. E ta se rpa onda stavljala u vriće lopaton i onda ovčicama bude doli čisto, ošišane su i super im je za ležat. Kupia se list suvi od graba i jasena i onda se to koristilo za posušivat i kod ovaca i prasadi i krava. Znači liti kupiš tu prpu da bi zimi moga posušit. Ditelina bi se samo davala janjcin i kravama dva, tri dana nakon šta se otele da ih zero okripi. Ona je bila delikatesa od svih trava. Ona kad je suva, list joj ispada sa stapke, e onda bi je žene znale malo poprskat i onda kako popije malo vlage onda neće isparit. Nakon toga je na panju usitni za davat janjcima... A za svaku bolest koju je beštija

⁷² Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

⁷³ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

imala kad nebi ila, kad bi pristala ist i samo pljucaj, za sve je priki lik bia ostric uvo. Uvik bi bilo pustit krv. Znači uzmi ovci uvo, kotrljaj ga vako da se zažari i onda škaran ga sicni i tuci štapićon po tom uvu da iscure dio krvi i ovce su preživljavale... Nama je pokojna baba bila od vune napravila torbe. Imala je torba neke ukrasne šiške od konca sa strane i mi smo ti morali tu torbu nosit svaki put kad bi gonili ovce. I u tu torbu bi uvalili suvu kravlju galebina i nosi je kući. Svaki se komadić gnoja kupija i nosija kući. Još si liti ima čatrnje koje su za kućanske poslove, a lokve bi prisušile. Kad se gonilo blago prvo se gonilo na lokvu, ulilo bi se u kamenicu vode i uvik je bia ka neki sić sa špagom i svi su znali di on stoji, al se sić stalno mica da ga ne bi razbila koja beštija. Čak bi se ovce znalo da im vuna bude čistija dovest do lokve, i onda ih izbacuj unutra, ti ode ubaciš, ona tamo izađe. I onda je popodne šišaš, pa bude čistija vuna. ... E a za tućice, njima smo mi davali samlivenog kukuruza i beri im sliz. To ti je isto trava koja ima rozi cvitić. Baba bi pokojna sa njim na panj i ka sikiricom po njemu sici ga na komadiće. I onda to sitničiš skroz na sitno i onda pomišaš sa brašnom od kukuruza. Staviš malo vode i zamišaš da bude onako malo tečno, mokro i to bi tućicama davali i oni ti to jili... Za magariad se brala pavetina i ona se ponaša ko penjačica, voli se naslonit na zid. I ti je samo poteži i onda je smotaš ko ministru na buže za juvu i to se je magarietu davalo. Davali su im se i ostatci iz jasala od krava. Znači ti magare nisi ranija po sistemu da njemu doneseš u vrići ko kravi, nego samo ostatke od krava... Kokoši bi po cile dane bile vanka, nije bilo za njih kokošinjaca ko danas. Bilo je i lisica, al bilo je i kokošiju više pa bi lisica odnila jednome danas, drugome odnesi sutra i tako nebi ni skužija. Od petnestak kokoši, lisica jednu odnesi a uvik bi oni rekli: „A Bog da, Bog uzeja“. Uvik je za sve bilo: „Bog da, Bog uzeja.“ ... Sićan se kako bi mačke obično spavale uz komin i onda bi zaspi i pljusni onu žeravu pa su uvik bile spržene odnekud. Njima se nije davalo puno. Daj im zimi šta da prižive i to je to, snalazile bi se one i same. Svaka kuća je držala mačku radi miševa, ali im se jako malo davalo. Nisi im ima okle šta dat.⁷⁴

Drva bi se zimi mećala na samar i gore ima oni konop, a doli isto kao konop koji bi visija i onda bi uvatia taj konop koji visi. Samar je isto bia rađen od drveta, ali je ispod njega bia ko mali jorganić rađen po sistemu da je vezan na dva, tri mista za taj drveni komad i iz drvenog komada je iša taj kaiš koji se veza od pod prednje noge, a ima si jedan koji je iša zada ispod repa tako da kad magare ide nizbrdo da mu samar ne pane

⁷⁴ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ.1970. godine.

na glavu. To punjenje od vune se stavljalo u taj sukanac da ubiti drvo ne žulja magare, ko sad dekica ispod sedla. Znači uvatiš praću i stavljaš drva koja usićeš i onda slažeš, slažeš i kad završiš kad ne može više stat uzmeš konop s jedne strane i provučeš kroz tu praću i onda opet na ovu drugu stranu jer prednji dio samara je ima ko daska polukrug i to je služilo kad sidiš na njemu da se moš držat. On je ima dva ureza i na njemu ti je visia konop. Konop je iz komada, al je tako rađen da su mu ubiti dva kraja pružena s prednje strane, a praće su ti išle; jedna je išla ko petlja s prednje strane na zadnji kraj, a na zadnjem kraju je bilo ko na X građeno. I onda ti tu praću uzmeš sa samara i ona stoji vako ka na U, i moja bi mater usici jasenovu granu koja je imala gori oblik na ve, i samo je podbaci pod praću i onda u to stavljaj drva. Kad stavi drvo onda s prednje strane samara uzme taj konop, provuče kroz ovo pa na onaj zadnji rog koji ide tamo pa dobro pritegni. Magarci su još služili i za gnoj. Znači kad se gnoj gonija kroz proliće u vrtle di si sadija ječim, šenicu. Napuniš vriću gnoja, staviš na magare i po dvi vriće nosaj i desetak puta ako triba. Tribalo bi ti ne jedno magare nego njih pet, šest, onda bi posudi iz Taraša, Kapetanovića, od ovoga, od onoga. I onda ideš, al već magare zna di triba ić. Dica bi se u vozala u vantrešet. Vantrešet je bia između tih dviju vrića i lipo tu sidi i guštaj. Kad bi doša na njivu, istresi te rpice gnoja, dvi po dvi i tako cili vrta, a triba toga masu. Gnoj si razgrća pinjurin sa blago povijenin zupcima, al špicastin i jako oštrin. Ko je god ima magare niko nije iša čuvat ovce, gonit krave da nije vodja magare i nosija torbu sa kosirom. Magare je stalno bilo pod sedlon osin po noći. Zatraj krave, natovari magare i goni kući. Il si gonija drva il si gonija grm, ma uvik si ima nešta gonit kući.⁷⁵

Od hrane je za narod bila poznata tzv. varenika. Nalikovala je puri, a pravila se od brašna i vode.

Meni bi baba pravila za nas dicu vareniku. Na vatri bi u vodi skuvala u nekom lončiću. Al nisi moga mišat drvenom žicom jer bi bilo grudica. Uzeja bi onda od mladice jedne, od rašeljke koja je čepurasta, koja ima više onih štapića. Kora je bila ljuta pa bi joj se ogulila. Onda lakše miša. Rukon ubacivaj brašno u tu vodu i malo zasoliš i onda mišaš, mišaš, mišaš i kad je gotovo, kad nije ni pregusto ni preritko izliješ u male plitice, tu

⁷⁵ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ. 1970. godine.

*vareniku koja je bila ko bila pura. Pustiš da se oladi i kad se oladi, preliješ mlikon skuvanin.*⁷⁶

Uobičajeni doručak uvijek je bilo mlijeko i kruh. Prije nije bilo slastica, a ni namaza, tako da je jedina opcija bilo domaće kravlje mlijeko i domaći kruh.

*Mi bi dica ujutro jili mlika i kruva, al kad bi krave bile stejane kad ne bi bilo mlika onda bi mater pravila popare. Stavi u dnu teće malo ulja, mrvicu crvene paprike i zagrij malo na ulju. U to onda stavi još malo soli i samo nadolije vode. Kad to prokuva onda bi time priliva kriv i to si ija. To je bila ka neka falša juva.*⁷⁷

Kravlje je mlijeko bilo izrazito cijenjeno jer je bilo uvelike korišteno u prehrani i pripremi sira, maslaca, jogurta itd.

*Ja san imala priliku vidit kad mi je baba pravila, zadnji put šta je ona pravila maslo. Ona bi uvik skuvala mliko, a to je bilo puno mlika, velika teća i onda bi onaj gornji skorup u taj stap stavljala i posolila. I sad to tribaš burljat kako se reče i onda baba miša, miša, miša. Onda ona masnoća koja sa skuplja ide polako put sredine, male pahuljice te idu put sredine i onda kako se one dodiruju tako se vežu. Najprije bude ko mala balota i onda sve više i više i kad se on skupija dovoljno stavi ga na pijet. Ima je žutu, žutu boju ka sunčevu. Sićan se da bi se stavilo u fržider, a ne bi priživilo uru vrimena, a dvi ipo ure bi ga radili. To se radilo pomoću stapa i mećaje. Mećaja je bila drveni štap sa okruglon daskon doli koja je imala rupe na sebi. Stap je bia uzak, dubok i gori je ima poklopčić.*⁷⁸

4.9. Gradnja kuća

Kuće bi se radile tako da si radija pojete il štale za krave i one bi bile u prizemlju , a onda bi se umisto tarace stavlja tavan. Znači na gredama su bile daske, a gori se spavalo, tu su bile sobe. Krava ti je doli, ti si na katu. Za lad bi se sadile koštele il murve ispid kuća. Radile su se često kulovađe. U suhozidu od vrtla bi se ostavljala šupljina. Stavia bi dva kamena i gori treći i tu bi ostala ta šupljina. Tu je stari svit na to vata

⁷⁶ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

⁷⁷ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

⁷⁸ Zapisala sam 2019. godine u Dugobabama. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

zečeve i lisice. Spleja bi žicu i kad beštija oće proć kroz to, uvati ih. Služilo je i zbog pritoraka ako velika kiša pada da izađe voda kroz to.⁷⁹

4.10. Priprema kruha

Mater bi zakuvala kruv. Koristia se ubiti stvari kvas, a to znači da si ti ubiti uvik kad si radia kruv ostavlja komadić tog tista sa strane. Ona bi se digla u četiri ure, zamisila taj kruv i ostavila ga da se digne i onda bi otiđi beštije, vako nako, vrati se nazad, stiraj beštije u kuću, naloži vatru na kominu i stavi kruv peć. Taj komadić tista je ostaja u drvenom koritu koje se zvalo načve. Ujutro se opet digni u četiri ure i s tim komadićon i brašnon i vodon zakuvaj drugi kruv. Svaki dan si peka kruv ispod peke.⁸⁰

4.11. Pranje odjeće

Roba se prala u maštilu. Maštilo je bilo visoko i imalo je dvi ručke i još jednu. Onda si stavlja ukoso na te dvi ručke dasku, a daska je obično s desne strane imala ka komad letvice na kojoj je sta sapun. Onda bi robu umoči, priko daske raširi, natrljaj sapunom pa grebi, grebi... Voda bi se ulivala iz bunara u tikve vodenjače. Tikva kad se osuši ti je izdubiš i ostaviš taj poklopčić i livaš vodu u to. Voda se livala i u vučije koje su bile drvene i imale su one oluke ka limene. Bile su plosnate, išle su doli malo uže, a gori malo šire. To bi se isto na magaretu vodilo kući za robu prat. Magare je bilo zakon, a ko ga nije ima ajme njemu.⁸¹

4.12. Sijela i upoznavanja mladića i djevojki

Sijelo je naziv za druženje mladića i djevojaka na kominu. Momci su dolazili kod djevojaka i tako se upoznavali, a djevojke su trebale cijelo vrijeme stajati na nogama i donositi momcima što im u tom trenutku zatreba. Tako su iskazivale da su marljive, ali i spremne za brak.

Kad bi momci dolazili na silo, cura bi stajala na nogan i dvorila ih, a oni bi pili iz bukare i nazdravljali svi naokolo. Nisu s vinon i rakijon nazdravljali nega vodon.⁸²

⁷⁹ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je Mijo pisac, rođ. 1967. godine.

⁸⁰ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ. 1970. godine.

⁸¹ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

⁸² Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

Prije su se mladići i djevojke upoznavali na način da bi mladići dolazili do djevojaka koje su čuvale ovce. Oni bi započeli razgovor i tako bi nekada dolazilo do ljubavi i sklapanja braka. Bilo je slučajeva da se djevojkama neki mladić ne bi svidio i one bi tada odbijale čak i stupiti u razgovor s njim.

Čobanice su išle k ovcan, a momci su dolazili k njima i tako su se upoznavali. Kojoj se momak nije svidija, ona nije s njim tila ni kontaktirat. Cure bi pivale ojkavicu i dražile momke a kad momci dođi, one bi se sakrile i momci ih nebi našli.⁸³

Mladići i djevojke su se također upoznavali i na raznim dernećima, odnosno događajima i svetkovinama pojedinih sela. Momci bi gledali djevojke, a onu djevojku koja im se svidjela, pozvali bi da zajedno igraju kolo.

Kad bi bia dernek po selin cure bi stale u redu, a momci dolazili i koja im se cura sviđa s tom bi iša igrat kolo i šetat. Ako koja ne bi tila da bi joj on i plesku.

Kad bi došlo do ljubavi, momci su svoje izabranice odvodili kući. To je značilo da se djevojka „umakla“, odnosno da se mora udati za svojega mladića.

Još bi bilo to da bi momak curu za ruku i odvedi je kući. I to je bilo umakla se i gotovo mora se udat. Ošla je s njim kući, priveja je, odveja je, aj ća. Ubiti su momci išli navečer na silo u neku kuću, išli bi sidit uz komin gledat cure, al kad je bilo umakla se znači ona je bila oko kuće, u vrtlu, tamo vamo, a on je odveja lipo kući i onda je to gotovo znači da se ona mora udat za nj.⁸⁴

Također je bilo bitno da se sestre unutar jedne obitelji udaju po redu, odnosno prvo starija pa nadalje. Mlađe sestre nisu smjele izlaziti van dok se starije ne bi udale, a ako bi pogazile običaj i udale se prije starijih sestara, roditelji bi se ljutili i zamjerali im.

Prije ako bi bile dvi-tri cure u kući, dok se starija ne uda, mlađa nesmi ni izać ispid kuće da je ne vidi ni jedan momak. Ima i onih koje nisu slušale. Ako bi im se momak svidija, one bi utekle za njim, a roditelji ne bi znali. Roditelji ne bi došli k njoj dva, tri miseca jer je utekla prije starije sestre i pogazila običaj... Ako je cura bila siromašna, a momak bogat, roditelji nisu dali da je oženi jer je bila iz siromašne kuće. Ali oni isto nisu slušali i skupa bi pobigli.⁸⁵

⁸³ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁸⁴ Isto.

⁸⁵ Isto.

Nakon što bi se udale, djevojke su morale znati svoje mjesto u kući. Morale su ustati prije svojih svekrvi i obaviti sve obveze koje su imale. Bilo im je zabranjeno skidati šudar, odnosno maramu s glave i otplesti kosu.

Neviste bi se morale dignit prije svekrve, morale bi se dignit, radit, vodit blago. Nisu smile reć ništa nega su morale mućat. Ne bi nikad smile skidat šudar sa glave, a sve su imale duge kose koje bi plele u pletenice okolo glave. Kad bi išle na dernek imale bi one metalne pletike za plest džempere i bičve i onda bi je ugrij, zagrij je na plamenu i uzmi samo tu kraj uva tanki pramenčić i zamotaj ga i ostavi malo i onda izvuci pletiku i to bi tu ostalo ka uvojčić. To je bilo jedino šta je smila napraviti na glavi, samo taj uvojak šta viri iz šudara, nit čut dalje. Kakvi kosu pustit doli, kosa je morala bit spletena..⁸⁶

Dota je naziv za miraz koji su djevojke dobivale od svojih obitelji prilikom udaje. U dotu su najčešće dobivale ono što su njihove majke i bake imale, ovisno o materijalnom stanju u obitelji.

Dota di se od mlade donosila u škrinjama šta bi joj mater i baba spremile i dale.⁸⁷

4.13. Pjesme mladića i djevojaka

Djevojke su pjevale razne pjesme mladićima, ali i razne pjesme dok su čuvale ovce. Na taj su se način zabavljale, ali i davale mladićima do znanja što misle o njima.

Moga lole kuća na dva kata

Doli svinjac, gori kokošinjac.

Ja sam moga volila mladića

Od Badnjaka dana do Božića.

Ajde lole nani pa se kuni

Sa mnon su ti svršili računi.⁸⁸

Šta će meni obala i more

⁸⁶ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁸⁷ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Marica Pisac (djev. Marović), rođ. 1970. godine.

⁸⁸ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

Kad je moja lola iz Zagore.⁸⁹

Lola moja u brdima kopa

Ja mu nosim ono što ga toka.⁹⁰

Svekrvice našla sam ti zgodu

Dubok bunar i ledenu vodu.⁹¹

Pitaju me iz kojeg sam sela:

Iz Dugobaba curica vesela.⁹²

Osim pjesama koje su djevojke upućivale mladićima, postoje i pjesme koje su mladići upućivali djevojkama.

Mala moja da si me volila

Ti bi za me vojsku izvorila.⁹³

Ja sa Dicma mala s Dugopolja,

Ona oće mene nije volja.

Ja s Dicma mala s Prgometa,

Ona luda, a ja bez pameti.⁹⁴

Moja mala na Zelovo živi,

⁸⁹ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁹⁰ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁹¹ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁹² Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1942. godine.

⁹³ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je Mirko Pisac, rođ. 1940. godine.

⁹⁴ Isto.

Pravi lule i kamiže krivi.⁹⁵

*Mala moja namazala brke,
Nebi đava priskočija trke.⁹⁶*

*Misli mala u pameti,
Ja baraba da ću je uzeti.⁹⁷*

*Kaže ćaća „Sine se ne ženi,
i moja je dodijala meni.⁹⁸*

*Ja udovac, a žena mi živa
To je moja luda glava kriva.⁹⁹*

Kaže sin: „Ćaća vidi male kako mi se vije.“

Kaže ćaća: „Sine oženi je.“

*Vidi male kako mi se mota,
Jel mi je ostavit grijota.¹⁰⁰*

*Nemoj mala reći da si moja,
ne bi li me volila još koja!¹⁰¹*

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ Zapisala sam 2019. godine. Kazao mi je Mirko Pisac, rođ. 1940. godine.

⁹⁷ Isto.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ Isto.

4.14. Bušenje ušiju

E a kako bi se bušile uši... Običnu iglu za šivanje botuna il nečega zagriješ na vatri i utraj u rakiju. Onda ispod uva stavi jabuku ili neki belaj. Na iglu bi se stavlja neki svileni končić jer bi se igla kroz provukla kroz uvo i taj konac samo sveži ga i stoji u uvu. Svaki dan si mora taj končić potezat da ne zarest. Tako je to stalo dok se rupa ne formira i nakon dva, tri tjedna skini taj končić i stavi zlatne naušnice. Sve su naušnice imale isti đir. Znači kuka kroz uvo i naprid bobica ka neka vrst košare i to se nosilo. To je prilazilo s matere na ćer. I nema mrdanja, stoj ako oš imat lipe uši.¹⁰²

4.15. Odjeća i oblačenje

A sad ću ti malo o robi reć. Stare su žene i babe nosile brnjicu, traversu, jaketu, jačevinu i ajde blagu. Sasebon su nosile kosir, uže i nasici drva i meti na kosti, i donesi kući pivajući i dotraj blago. Kod muških je bilo to da su nosali brkove. To je bia znak da su oni sad neko i nešto, a kad bi se brija nije se brija žileton nego britvon.¹⁰³

Ujutro je misa, a poslipodne je sređivanje. Išlo bi se ispid crkve i bia je makadam tu, nije bilo asfalta ko danas. Tu bi se igralo kolo, odnosno momci i cure naslone se na zidić, pričaju i onda isto ka kad ideš na neki plesnjak ako oćeš pozoveš neku curu da plešete. E tako je bilo i tu. Znači pozove se u kolo i onda se igra to kolo. Svi su znali igrat na kolo i obavezno su se tada oblačile narodne nošnje tog mista. To su bili košuljci sa rukavima ukrašenim. To je bilo šotana, traverša, ječerima, a to je ono znaš samo priko ramena i doli do poda, sve izvezeno. Šudar je bia posebno ukrašen onim cvjetovima za te prigode i fešte. Mora si imat podsuknju pa šotanu pa traveršu. Podsuknja je bila, klasična, onda imaš šotanu, a šotana ti je sva nabrana na valde. Priko svega toga imaš ko pregaču i svežeš. To je prije bilo samo za tada, nije se to svaki dan nosalo. Najlipše se tada oblačilo. Al nije svaka nošnja ni ista. Svako je selo imalo šta drugačije, svako za se je bilo posebno. Ja san ko mala bila na Velikoj Gospi u Brštanovu i njihova se nošnja šta oni imaju razlikuje puno od Koruške. Imaju oni isto te, al drukčiji je vez, drukčiji su cvitovi, sve je drukčije postavljeno. To košulje su bila na V, al su imale ka neki ovratnik. Rukav je bia od lakta pa nagori napuvan.¹⁰⁴

¹⁰² Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ. 1970. godine.

¹⁰³ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Jaka Pisac (djev. Sikirica), rođ. 1940. godine.

¹⁰⁴ Zapisala sam 2019. godine. Kazala mi je Milena Jelić (djev. Grubišić), rođ. 1970. godine.

5. Zaključak

Crkveno-pučka baština velikim je dijelom zaslužna za formiranje identiteta naroda. Veoma je važno znati i učiti o običajima i tradiciji svojega mjesta jer samo pomoću običaja možemo održati svoju zbilju kvalitetnom i istinitom. Važno je očuvati svoju tradiciju, običaje i vjerovanja kako bi i mi sami sve to pripovijedali budućim naraštajima, na isti način na koji su naši predci nama. Kako bi izgradili što bolju, iskreniju i vjerodostojniju budućnost, naša razmišljanja moraju biti bar jednim dijelom potkrijepljena prošlošću i običajima koji ju krase.

Većina je običaja u upotrebi i danas, ali gubljenjem starijeg stanovništva, i običaji polako nestaju. Naposljetku, tradicija i stoljetni običaji ostaju kao dio identiteta naroda Dugobaba koju zauvijek treba čuvati i njegovati. Sve dok žive običaji, živi i identitet mjesta, a samim time i identitet njegovih stanovnika.

Proučavajući nematerijalnu kulturnu baštinu, zajedno s crkveno-pučkom baštinom, postajemo svjesniji svojega identiteta, a samim time i sebe, svoje prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.

Izvori

Vlastiti terenski zapisi

Popis kazivača

Jaka Pisac, (djev. Taraš, rođ. 1942.) u Korušcima

Jaka Pisac, (djev. Sikirica, rođ. 1942.) u Brštanovu

Mirko Pisac (rođ. 1940.) u Dugobabama

Mijo Pisac (rođ. 1967.) u Dugobabama

Milena Jelić (djev. Grubišić, rođ. 1970.) u Korušcima

Marica Pisac (djev. Marović, rođ. 1970.) u Korušcima

Literatura

1. Asturić, Marina, *Veliki tjedan u bročanskoj-stonskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica*, 26 (1). Split, 2019., str. 79.-81.
2. Babić, Marko *Šutnja Velike subote. Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija* 53 (1). Split, 2013. 80-91.
3. Braica, Silvio, *Božićni običaji*. *Ethnologica Dalmatica*, 13(1), Split, 2004., str. 5-26.
4. Braica, Silvio, *Godišnji običaji*, Marjan tisak, Split, 2004.
5. Čapo Žmegač, Jasna, *Etnografija: svagdan i blagdan hrvatskoga puka*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.
6. Dragić, Marko, Sveta nevina dječica u hagiografiji i hrvatskoj kulturnoj antropologiji. *Ethnologica Dalmatica* 28. Split, 2021., 51-73.
7. Dragić, Marko, *Sveti Stjepan prvomučenik u hrvatskoj kulturnoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 27 (1). Etnografski muzej Split, Split, 2020. 37.-84.
8. Dragić, Marko, Dragić, Helena, *Sveti Ivan Krstitelj u hrvatskoj tradicijskoj baštini*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 15 (1), Split, 2019., str. 275.-329.
9. Dragić, Marko, *Štovanje sv. Antuna Padovanskoga u hrvatskoj crkveno-pučkoj baštini*, *Ethnologica Dalmatica* 25 (1), Etnografski muzej Split, Split, 2018. 37-66.

10. Dragić, Marko, Hrvatski tradicijski čestitarski ophodi, pohodi i običaji od Božića do Sveta tri kralja, *Croatica et Slavica Iadertina 14 (1)*. Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilište u Zadru, Zadar, 2018. 189-230.
11. Dragić, Marko, *Veliki tjedan u crkveno-pučkoj baštini šibenskoga zaleđa*, Titius, 8, Filozofski fakultet Split, Split, 2015., str. 155-183.
12. Dragić, Marko. *Silvestrovo u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 50 (2), Split, 2015., 303-323.
13. Dragić, Marko. *Badnje jutro i dan u hrvatskoj tradicijskoj kulturi*, *Croatica et Slavica Iadertina*, 10 (2), Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2014., str. 399-435.
14. Dragić, Marko. *Stolačka katolička usmena lirika*, Stolačko kulturno proljeće, XII, Stolac, 2014., str. 125.-178.
15. Dragić, Marko, *Badnja noć u folkloristici Hrvata*, *Croatica et Slavica Iadertina* 6 Odjel za kroatistiku i slavistiku, Sveučilišta u Zadru, Zadar, 2011., str. 229-264.
16. Dragić, Marko. *Duhovna baština Hrvata u šibenskom zaleđu*. Godišnjak Titius, 3. 2010. str. 123-174.
17. Dragić, Marko. *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 45 (4), Split, 2010., str. 467-488.
18. Dragić, Marko. *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
19. Dragić, Marko. *Drvo badnjak u kršćanskoj tradicijskoj kulturi*, Crkva u svijetu, 43 (1), Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008, 67-91.
20. Dragić, Marko. *Sveta tri kralja u hrvatskoj tradiciji*, Crkva u svijetu 42 (1). Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu. Split, 2007., str. 96-117.
21. Grbavac, Jozo. Silvestar Kutleša. Umnici Franjevačke provincije Presvetoga Otkupitelja knj. 6. Služba Božja. Franjevačka provincija Presvetoga Otkupitelja. Split, 2021.
22. Ivanišević, Frano *Poljica, narodni život i običaji*, reprint izdanja JAZU iz 1906. i neobjavljena građa, Književni krug Split, Split 1987.
23. Jurilj, Zorica, *Korizma i Uskrs u Hercegovačkoj crkveno-pučkoj baštini*. *Ethnologica Dalmatica*, vol. 25, br.1, 2018. 5-35.

24. Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u Škreb – Stamać, *Uvod u književnost*, IV.
Poboljšano izdanje, Globus, Zagreb, 1986.

PRIMJERI NEMATERIJALNE KULTURNE BAŠTINE U SUVREMENOM NARODOPISU U DUGOBABAMA

Sažetak

Rad se temelji na istraživanjima nematerijalne kulturne baštine sela Dugobabe. Dugobabe su maleno selo u Dalmatinskoj zagori sa svega stotinjak ljudi. Crkveno-pučka baština njeguje se i čuva sve do današnjih dana, a ona je bitna za stanovnike jer je većina običaja ponajviše uvjetovana blagdanima i svetkovinama. Svi se običaji tiču ponajviše katoličkih svetkovina i njima je posvećeno najviše pozornosti. Osim običaja vezanih za crkveno-pučku baštinu, ovo selo poznato je i po raznim običajima vezanim za uzgoj stoke i rad u poljoprivredi. Uz sve to, postoje i brojne priče ili legende koje se godinama unatrag pričaju, a koje se tiču ponajviše „strašenja“ naroda od strane njima misterioznih pojava. Stariji ih se stanovnici uvijek rado prisjećaju i pritom upozoravaju mlađe naraštaje na njih. Sve ovo čini jedinstveni identitet Dugobaba utkan u višestoljetnu tradiciju.

Ključne riječi: Dugobabe, crkveno-pučka baština, običaji, pričanje iz života, nekadašnji život.

EXAMPLES OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE IN CONTEMPORARY ETHNOGRAPHY IN DUGOBABE

Summary

The paper is based on research into the intangible cultural heritage of the village of Dugobabe. Dugobabe is a small village in Dalmatian Hinterland with only about hundred people. Church-folk heritage is nurtured and preserved to this day and it is important for the residents because most of the customs are mainly conditioned by holidays and festivities. All customs concern primarily Catholic holidays and they receive the most attention. Apart from the customs related to the church-folk heritage, this village is also known for its various customs related to cattle breeding and work in agriculture. In addition to all that, there are numerous stories or legends that have been told for years, and which mostly concern the act of scaring people with mysterious phenomena. Older residents always remember them fondly and at the same time warn younger. All this creates the unique identity of Dugobabe woven into a centuries-old tradition.

Keywords: Dugobabe, church-folk heritage, customs, storytelling from life, former life.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Matea Pisac, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja sveučilišnog/e prvostupnika/ce hrvatskog i njemačkog jezika i književnosti, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 23. rujna 2021. god.

Potpis

Pisac

Izjava o pohrani završnog/diplomskog rada (podcrtajte odgovarajuće) u Digitalni
repozitorij Filozofskog fakulteta u Splitu

Student/ica: Mateo Pisac
Naslov rada: Primjeri nematerijalne kulturne baštine u suvremenom
narodopisu u Dubrovniku
Znanstveno područje: Humanističke znanosti
Znanstveno polje: Filologija
Vrsta rada: Završni rad

Mentor/ica rada:

Marko Dragić, prof. dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Komentor/ica rada:

/

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Članovi povjerenstva:

Lucijana Armanda Šindar, doc. dr. sc. i Lilka Senar, dr. sc.

(ime i prezime, akad. stupanj i zvanje)

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog završnog/diplomskog rada (zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude:

- a) rad u otvorenom pristupu
 b) rad dostupan studentima i djelatnicima FFST
 c) široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružite odgovarajući broj mjeseci).
(zaokružite odgovarajuće)

U slučaju potrebe (dodatnog) ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Mjesto, nadnevak: Split, 23. rujna 2021. god.

Potpis studenta/studentice: Pisac